

NỀN TẢNG ĐẠO ĐỨC CHO KỶ NGUYÊN - VƯỜN MÌNH CỦA ĐẤT NƯỚC

Thượng Toạ Thích Thiện Hạnh

Phó Viện Trưởng Phân viện NCPHVN tại Hà Nội

Hôm nay trong không khí trang trọng của ngày hội lớn của đất nước, là ngày toàn dân thực hiện quyền và nghĩa vụ công dân của mình. Chúng ta cùng nhau suy ngẫm về một điều rất căn bản: đó là đạo đức con người, văn hóa truyền thống và trách nhiệm đối với Tổ quốc trong thời đại mới.

Trong dòng chảy phát triển của mỗi quốc gia, điều làm nên sức mạnh bền vững không chỉ là kinh tế hay khoa học kỹ thuật, mà trước hết chính là đạo đức của con người và nền tảng văn hóa của xã hội. Một dân tộc có thể phát triển nhanh nhờ trí tuệ, nhưng muốn phát triển lâu dài thì phải dựa vào những con người có đạo đức, có trách nhiệm và biết sống vì cộng đồng.

Từ xưa đến nay, lịch sử nhân loại đã chứng minh rằng: ‘một quốc gia muốn phát triển bền vững, thì trước hết phải xây dựng được những con người có đạo đức, có trí tuệ và có trách nhiệm với cộng đồng.’ Các bậc hiền triết phương Đông từ hàng nghìn năm trước đã nhận ra điều này.

Trong sách “Đại Học” có câu: *“Tu thân, tề gia, trị quốc, bình thiên hạ.”*¹ Câu nói này chỉ ra một con đường rất rõ ràng: muốn xây dựng đất nước tốt đẹp thì mỗi người phải tu dưỡng bản thân; Khi con người biết sửa mình, sống có đạo đức thì gia đình sẽ hòa thuận; gia đình hòa thuận thì xã hội ổn định; xã hội ổn định thì đất nước mới hưng thịnh. Như vậy, gốc của xã hội chính là gia đình, còn gốc của gia đình chính là đạo đức của mỗi con người.

Hiếu đạo là gốc rễ của đạo đức con người

Trong truyền thống văn hóa Á Đông, điều đầu tiên khi nói đến đạo đức chính là lòng hiếu kính đối với cha mẹ. Trong kinh điển Phật giáo có câu: *“Ân cha cao như núi Thái, nghĩa mẹ sâu như biển cả.”*² Lời kinh này nhắc nhở rằng công ơn cha mẹ lớn lao vô cùng. Cha mẹ đã hy sinh cả cuộc đời để nuôi dưỡng và dạy dỗ con cái trưởng thành.

Đức Phật cũng dạy trong Kinh Tăng Chi Bộ: *“Có hai hạng người khó có thể trả ơn cho trọn vẹn, đó là mẹ và cha.”*³ Ý nghĩa của lời dạy này là nhắc nhở con người phải luôn sống với lòng biết ơn và hiếu kính.

¹ Khổng Tử và học phái Nho gia, Đại Học, Nxb Văn Học, Hà Nội, 2016, tr. 21

² Thích Minh Chi dịch, Kinh Báo Ân Cha Mẹ, Nxb Tôn Giáo, Hà Nội, 2012, tr. 35

³ Thích Minh Châu dịch, Kinh Tăng Chi Bộ, tập I, Nxb Tôn Giáo, Hà Nội, 2015, tr. 63

Hiếu đạo là nền tảng của đạo đức xã hội

Trong Luận Ngữ, Khổng Tử nói: “*Hiếu giả, đức chi bản dã.*”⁴ Nghĩa là hiếu chính là gốc của mọi đức hạnh. Khi con người biết hiếu kính với cha mẹ, họ sẽ biết kính trọng người khác, biết sống nhân nghĩa và biết nghĩ đến lợi ích chung của xã hội. Vì vậy, xây dựng đạo hiếu trong gia đình cũng chính là xây dựng nền tảng đạo đức của xã hội.

Khi con người biết hiếu kính với cha mẹ, họ sẽ biết kính trọng người lớn tuổi, biết yêu thương người khác và biết sống có trách nhiệm với cộng đồng. Từ nền tảng hiếu đạo trong gia đình, con người dần hình thành nên những phẩm chất đạo đức rộng lớn hơn.

Chính vì vậy, xây dựng đạo hiếu trong gia đình cũng chính là xây dựng nền tảng đạo đức cho xã hội. Như vậy, gốc của xã hội chính là gia đình, còn gốc của gia đình chính là đạo đức của mỗi con người.

Tư tưởng đạo đức của Chủ tịch Hồ Chí Minh

Trong thời đại hiện đại của dân tộc, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã kế thừa và phát triển những giá trị đạo đức truyền thống. Người từng nói: “*Cũng như sông thì có nguồn mới có nước, cây phải có gốc, không có gốc thì cây héo. Người cách mạng phải có đạo đức, không có đạo đức thì dù tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân.*”⁵ Lời dạy này khẳng định rằng đạo đức chính là gốc của con người.

Người cũng nêu ra năm phẩm chất đạo đức của người cán bộ: “*Cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư.*”⁶ Đây không chỉ là chuẩn mực đạo đức của cán bộ mà còn là chuẩn mực đạo đức cho mọi công dân trong xã hội.

Tư tưởng nhập thế của Phật giáo Việt Nam thời Trần

Đạo Phật không chỉ là con đường tu tập trong chùa, mà còn là con đường hướng con người đến cuộc sống tốt đẹp giữa xã hội. Trong giáo lý Phật giáo có tinh thần từ bi và trí tuệ, khuyến khích con người sống lợi mình lợi người. Đức Phật dạy: “*Hãy đem lại lợi ích cho số đông, vì hạnh phúc cho số đông.*”⁷ Đây chính là tinh thần Phật giáo nhập thế – nghĩa là người tu học Phật không tách rời cuộc đời, mà đem trí tuệ và lòng từ bi để phục vụ xã hội.

Trong lịch sử Việt Nam, Phật giáo luôn đồng hành cùng dân tộc, góp phần xây dựng văn hóa, đạo đức và tinh thần đoàn kết của nhân dân. Từ tinh thần đó được gọi bằng một cụm từ rất quen thuộc: “*hộ quốc an dân*”, tức là bảo vệ đất nước và đem lại sự bình an cho nhân dân. Tinh thần này thể hiện rõ trong suốt chiều dài lịch sử, đặc biệt là thời Trần, khi các vị vua và các thiền sư vừa tu hành vừa góp phần xây dựng đất nước, bảo vệ non sông.

⁴ Khổng Tử, Luận Ngữ, Nxb Chính Trị Quốc Gia Sự Thật, Hà Nội, 2018, tr. 45

⁵ Hồ Chí Minh Toàn tập, tập 5, Nxb Chính Trị Quốc Gia Sự Thật, Hà Nội, 2011, tr. 292

⁶ Hồ Chí Minh Toàn tập, tập 6, Nxb Chính Trị Quốc Gia Sự Thật, Hà Nội, 2011, tr. 219

⁷ Thích Minh Châu dịch, Kinh Tăng Chi Bộ, tập II, Nxb Tôn Giáo, Hà Nội, 2015, tr. 214

Khi nói đến sự kết hợp giữa đạo và đời, lịch sử Việt Nam có một tấm gương rất sáng, đó là vua - Phật hoàng Trần Nhân Tông. Sau khi lãnh đạo nhân dân đánh thắng quân Nguyên Mông và xây dựng đất nước hòa bình, Ngài xuất gia tu hành và sáng lập Thiền phái Trúc Lâm, là một dòng thiền mang đậm tinh thần Phật giáo nhập thế của Việt Nam. Ngài vừa là vị vua anh minh lãnh đạo nhân dân Đại Việt chiến thắng quân xâm lược Nguyên Mông, vừa là vị thiền sư sáng lập Thiền phái Trúc Lâm, đưa tinh thần Phật giáo hòa vào đời sống dân tộc. Ngài từng dạy:

“Ở đời vui đạo hãy tùy duyên
Đói đến thì ăn, mệt ngủ liền.”⁸

Hai câu thơ mộc mạc nhưng hàm chứa triết lý sâu sắc: sống giữa cuộc đời mà vẫn giữ được tâm an nhiên, lấy trí tuệ và lòng từ bi để phục vụ xã hội. Đó chính là tinh thần Phật giáo nhập thế – tu hành nhưng không tách rời cuộc đời, sống đạo ngay giữa đời để đem lại lợi ích cho con người và đất nước.

Ý nghĩa của lời dạy này là: người tu học Phật không tách rời cuộc đời, mà sống giữa cuộc đời với tâm thanh thản, làm lợi ích cho xã hội. Tinh thần ấy chính là Phật giáo nhập thế, là đạo và đời hòa hợp, tu hành nhưng vẫn gắn bó với vận mệnh của dân tộc. Đó cũng chính là truyền thống tốt đẹp của Phật giáo Việt Nam: đồng hành cùng dân tộc, góp phần xây dựng xã hội tốt đẹp.

Trách nhiệm công dân trong thời đại mới

Ngày nay đất nước ta đang bước vào một kỷ nguyên phát triển mới. Để xây dựng đất nước giàu mạnh, không chỉ cần chính sách đúng đắn mà còn cần những con người có đạo đức và trách nhiệm với cộng đồng.

Một trong những biểu hiện của trách nhiệm công dân chính là tham gia bầu cử đại biểu Quốc hội và Hội đồng nhân dân. Đây là ngày hội lớn của toàn dân, ngày mà mỗi người dân thực hiện quyền làm chủ của mình. Khi cầm lá phiếu trong tay, mỗi người cần lựa chọn những người có đức, có tài, có tâm huyết với nhân dân và đất nước.

Từ hiếu đạo đến lòng yêu nước

Người biết hiếu kính với cha mẹ thường cũng là người biết yêu quê hương đất nước. Nhà thơ Nguyễn Đình Thi đã viết:

“Ôi Tổ quốc ta yêu như máu thịt
Như mẹ cha ta, như vợ như chồng.”⁹

Tình yêu đất nước được ví như tình yêu đối với cha mẹ – một tình cảm thiêng liêng và sâu nặng.

Trong mỗi giai đoạn phát triển của đất nước, điều làm nên sức mạnh bền vững của một dân tộc không chỉ là kinh tế, khoa học hay kỹ thuật, mà trước hết chính là đạo đức

⁸ Trần Nhân Tông, Cư Trần Lạc Đạo Phú, Nxb Văn Học, Hà Nội, 2013, tr. 48

⁹ Nguyễn Đình Thi, Thơ Nguyễn Đình Thi, Nxb Văn Học, Hà Nội, 2010, tr. 132

của con người và nền tảng văn hóa của xã hội. Một đất nước có thể phát triển nhanh nhờ tài năng và trí tuệ, nhưng muốn phát triển lâu dài thì nhất định phải dựa trên những con người có đạo đức, có trách nhiệm và biết sống vì cộng đồng.

Trong bối cảnh hiện nay, khi đất nước đang bước vào kỷ nguyên phát triển mới, việc xây dựng đạo đức xã hội càng trở nên quan trọng. Điều đó không bắt đầu từ những điều lớn lao, mà bắt đầu từ đời sống văn hóa của từng gia đình và từng khu dân cư. Một khu dân cư văn hóa là nơi:

- Con cháu biết hiếu kính với cha mẹ
- Gia đình sống hòa thuận và đoàn kết
- Mọi người tôn trọng pháp luật
- và có trách nhiệm với quê hương đất nước.”

cùng nhau xây dựng môi trường sống văn minh, nghĩa tình. Khi mỗi gia đình giữ được đạo hiếu, mỗi khu dân cư giữ được tình làng nghĩa xóm, mỗi người biết tu dưỡng bản thân, mỗi công dân sống có trách nhiệm, thì xã hội sẽ tốt đẹp và đất nước sẽ vững bước đi lên.

Người biết hiếu kính với cha mẹ thường cũng là người biết yêu quê hương đất nước. Bởi vì, quê hương chính là nơi sinh ra cha mẹ ta, nơi có tổ tiên ta và nơi lưu giữ truyền thống văn hóa của dân tộc.

Chính vì vậy, mỗi người dân hôm nay không chỉ sống tốt trong gia đình mà còn phải thực hiện trách nhiệm công dân của mình đối với xã hội và đất nước. Một trong những biểu hiện của trách nhiệm ấy chính là tham gia bầu cử và lựa chọn những người có đức, có tài để phục vụ nhân dân.

Kết luận

Từ đạo hiếu trong gia đình, đến tinh thần **“hộ quốc an dân”** của Phật giáo Việt Nam, từ tư tưởng Phật giáo nhập thế của Phật hoàng Trần Nhân Tông đến đạo đức cách mạng của Hồ Chí Minh, tất cả đều gặp nhau ở một điểm chung: xây dựng con người có đạo đức để xây dựng xã hội tốt đẹp.

Ngày nay đất nước ta đang bước vào một giai đoạn phát triển mới – một kỷ nguyên vươn mình của dân tộc. Để xây dựng một xã hội văn minh và phát triển bền vững, mỗi người dân không chỉ cần lao động và học tập tốt, mà còn phải có ý thức trách nhiệm đối với cộng đồng và đất nước.

Một trong những biểu hiện rõ ràng của trách nhiệm công dân là tham gia bầu cử đại biểu Quốc hội và Hội đồng nhân dân. Đây là ngày hội lớn của toàn dân – ngày mà mỗi người dân thực hiện quyền làm chủ của mình. Khi cầm lá phiếu trong tay, mỗi người cần suy nghĩ thận trọng và sáng suốt để lựa chọn những người có đức, có tài và có tâm huyết phục vụ nhân dân. Đó cũng chính là con đường để chúng ta cùng nhau xây dựng một Việt Nam giàu mạnh, nhân văn và thịnh vượng trong kỷ nguyên mới.